

СЕКЦИЯ 7

СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА.

ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Прывілей як крыніца права Вялікага Княства Літоўскага

В.Е. Бяляева

*Мінскі інвацыійны ўніверсітэт, студэнтка 1-га курса
Навуковы кіраўнік: Н.А. Глыбоўская, старшы выкладчык*

Прывілей – гэта афіцыйны дакумент або грамата, выдадзены ад імя вялікага князя. Прывілей фіксаваў перадачу або замацаванне правоў і прывілеяў за пэўнымі асобамі або саслоўямі. З XIII стагоддзя сталі выдавацца земскія прывілеі, якія выдаваліся выключна пэўнай групе асоб у межах усёй тэрыторыі дзяржавы.

Паводле сферы дзеяння прывілеі могуць быць класіфікаваны наступным чынам:

1) **Земскія прывілеі** – як правіла, распаўсюджваліся па ўсёй тэрыторыі дзяржавы, а таксама закраналі ўсё насельніцтва ад шляхты да простых людзей. Напрыклад, прывілей ад 20 лютага 1387 года, выдадзены Ягайлам, прымусова насаджае каталіцызм усяму насельніцтву дзяржавы.

2) **Абласныя прывілеі** – вызначалі асаблівасці ўладкавання аўтаномных абласцей, якія ўваходзілі ў склад ВКЛ. Напрыклад, паводле зместу Віцебскіх (1503, 1509, 1561) і Полацкіх (1511, 1547, 1634) прывілеяў гэтыя землі выступалі як самастойныя і прымалі да сябе таго ці іншага князя, які даваў абяцанне захоўваць правы жыхароў дадзенай зямлі і не парушаць нормаў мясцовага права.

3) **Валасныя прывілеі** – прадугледжвалі магчымасць насельніцтва падаваць скаргі ў Вышэйшую Раду з мэтай абароны жыхароў ад жорсткай адміністрацыі, вызначалі павіннасці сялян. Напрыклад, Магілёўскі прывілей 1536 года забараняў старцам рабіць раскладку павіннасцей на жыхароў «без ведама і без волі дзяржавы».

4) **Гарадскія прывілеі** – надавалі пэўнаму гораду магдэбурскае права, якое прыйшло з Германіі. У іх прадугледжвалася стварэнне гарадскіх органаў самакіравання, павіннасці і падаткі гараджан, льготы ў галіне гандлю, фарміраванне адміністрацыі. У астатніх відах гарадскіх грамат альбо дакладна вызначаны падаткі і павіннасці, альбо гараджане поўнасцю або часткова вызваліліся ад іх.

5) **Індывідуальныя прывілеі** – даваліся пэўнай групе асобаў, якія былі зацікаўлены ў захаванні свайго службовага становішча. Напрыклад, паводле зместу прывілея ад 28 красавіка 1387 князь Скіргайла лічыўся вышэй за ўсіх, трэба было слухаць і стаяць за яго «моцна ва ўсім» [1, с. 31], таксама прадугледжвалася ягонае права на ўладанне Трокскім і Полацкім княствамі.

Азнаёміўшыся з прывілеямі XIV-XVI ст., я прыйшла да высновы, што дадзеныя граматы з'яўляліся законамі, якія рэгулявалі становішча дзяржавы ў складаны перыяд існавання ВКЛ: няўстойлівая ўлада, інкарпарацыя з Польшчай, скаргі з боку простага насельніцтва (сялян), імкненне шляхты ўзяць уладу ў свае рукі. Нягледзячы на гэта, прывілеямі стараліся стабілізаваць становішча дзяржавы, але не заўсёды паспяхова гэта атрымлівалася. Можна правесці хрэналагічны ланцужок рэфармавання прывілеяў. Першыя прывілеі былі скіраваны выключна на навязванне каталіцкай веры (прывілей Ягайлы 1387 г.)

Наступным этапам было абмежаванне Вялікага князя ў правах на кіраванне краінай на карысць шляхты (Александраў «Генеральны» прывілей 1492 г.). Паралельна з гэтым сталі дзейнічаць прывілеі, якія спрыялі паляпшэнню становішча гараджан: валасныя і гарадскія.

Дадзеныя прывілеі існавалі як асобныя законы, што было нязручна для выкарыстоўвання на практыцы (у судзе). З гэтай прычыны некаторыя прывілеі былі ўключаны ў змест Судзебніка Казіміра (1468 г.), а пазней спрыялі фармаванню статутаў. Прывілеі адлюстроўвалі спецыфіку эпохі, эвалюцыю ўлады, барацьбу саслоўяў. У XVI ст. прывілейны перыяд развіцця права Вялікага княства Літоўскага змяняецца статутавым.

Літаратура

1. Юхо, Я.А. Крыніцы беларуска-літоўскага права / Я.А. Юхо. – Мінск: Універсітэцкае, 1991. – 236 с.